

Öppna insatser utan samtycke (S2019/04727)

Ställd till socialdepartementet

Barnrättsbyrån har beretts möjlighet att inkomma med ett remissvar på Socialstyrelsens rapport till regeringen om öppna insatser utan samtycke. Barnrättsbyrån yttrar sig med utgångspunkt i vårt uppdragsarbete med barn och unga samt barns rättigheter utifrån FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Inledning

Barnrättsbyrån välkomnar en översyn av frågan hur barn ska kunna få öppna insatser från socialtjänsten i fler fall och i fler situationer. I vårt uppdragsarbete med barn och unga ser vi hur viktigt det är med tidiga insatser för barn och vårdnadshavare. Barnrättsbyrån möter barn i alla åldrar och kan se att yngre barn och dess vårdnadshavare kan ha svårt att få insatser och stöd från socialtjänsten när de uttrycker ett behov eller är hjälpsökande. Samtidigt kan vi se att då barnen blir äldre och eventuellt har utvecklat ett eget riskbeteende och/eller där situationen i hemmiljön förvärrats så kan det vara svårt för socialtjänsten att få till insatser som är hjälpsamma med samtycke. Barnrättsbyrån ser även att de barn vi möter ofta har en god förmåga att beskriva sin situation och sina egna tankar om vad som skulle vara hjälpsamt men att det är svårt att få till insatser, ibland med anledning av att vårdnadshavare inte samtycker.

*”Mamma och pappa kan inte komma överens om en enda sak – hur ska nån familjebehandlare kunna hjälpa när de inte ens kan säga ja till att det sätter igång. Det är ingen idé...”
(ungdom, 14 år).*

Att barn som är i behov av stöd från socialtjänsten får tillgång till rätt insatser, i rätt tid är en angelägen fråga och som samtidigt är komplex och ibland svår att få till i praktiken. I denna utredning kommer det att beröra barns rätt till hjälp och stöd även mot vårdnadshavares vilja samt om barn ska kunna ges insatser mot sin egen vilja i de fall där problematiken som finns i hemmiljön är allvarlig.

Barnkonventionen är nu lag i Sverige och vi på Barnrättsbyrån ser att det finns ett starkt behov av att på olika vis stärka barns ställning som tydliga rättighetsbärare.

Barnrättsbyrån ställer sig positiva till utredningens förslag att sänka åldern till 12 för öppna insatser utan vårdnadshavares samtycke, i de fall där barnet själv samtycker till insatsen och socialnämnden bedömer att det är lämpligt. Socialstyrelsens förslag innebär dock ingen ändring av processbehörighetsåldern. Barnrättsbyrån ser ett stort behov av en mer genomgripande utredning om barns processbehörighet då det berör fler rättsområden till exempel LVU och placeringar enligt SoL. Barnrättsbyrån ställer sig bakom Socialstyrelsens bedömning att det inte är lämpligt att utvidga 22§ LVU.

BARNRÄTTSBYRÅN.

En sänkning av åldersgränsen i SoL

Barnrättsbyrån tillstyrker förslaget och menar att det är positivt att barn redan från 12 års ålder skulle ges möjlighet att beviljas öppna insatser utan vårdnadshavares samtycke om socialnämnden bedömer att det är lämpligt. Det är bra att det tydligt framgår av det nya lagförslaget att barnet själv behöver samtycka till en sådan öppen insats. Förslaget innebär en utvidgning av barns bestämmanderätt vilket vi menar är en önskvärd och nödvändig utveckling. Barnrättsbyrån instämmer i utredningens konstaterande om att barnets rätt till stöd i detta fall väger tyngre än den inskränkning som det medför i vårdnadshavares bestämmanderätt. Som Socialstyrelsen nämner i sin utredning är det viktigt att fortsätta arbeta för att försöka göra vårdnadshavare delaktiga i det stöd som utformas till barnet, även om de inte gett sitt samtycke. Målet behöver alltid vara att barn och vårdnadshavare är delaktiga i insatser.

I rapporten *Rättighetsbärare eller problembärare? Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser* (Heimer, M., Näsman, E. & Palme, J, 2017), beskrivs en verklighet där barn i mycket låg utsträckning görs delaktiga i barnavårdsutredningar, vilket resulterar i att deras problembeskrivning inte får ta plats, som i sin tur påverkar vilken typ av insats som beviljas. Rapporten kunde påvisa att det fanns en stor diskrepans mellan den oro som lyftes i inledande skede under förhandsbedömning kontra vilken insats som slutligen beviljades barnet eller vårdnadshavarna. Barnrättsbyrån tror att lagändringen skulle kunna bidra till att barn i högre utsträckning görs delaktiga i problembeskrivningen och utformandet av insats som kan vara till hjälp.

I utredningen lyfts vikten av att socialtjänsten ska kunna säkerställa att ett barn som beviljats insats mot vårdnadshavares samtycke, inte ska uppleva en försvårad hemsituation. Lämplighetsprincipen tas upp som en viktig del i bedömningen om barnets rätt till insats överväger inskränkningen av vårdnadshavarnas bestämmanderätt. Barnrättsbyrån instämmer i Socialstyrelsens bedömning och kan se vissa utmaningar i hur socialtjänsten ska kunna göra dessa bedömningar.

Barnrättsbyrån vill även lyfta vikten av att barn (från 12 år) ska ha rätt att själv få ansöka om insatser samt få möjlighet att klaga på ett beslut som går dem emot. Det finns starka skäl att tillsätta en utredning gällande barns processbehörighet i ett bredare perspektiv då detta inte bara är en fråga för öppna insatser utan även berör andra rättsområden så som placering enligt SoL och LVU med mera.

Utvidgning av 22§ LVU

Barnrättsbyrån instämmer i Socialstyrelsens bedömning om att det inte är lämpligt att utvidga 22 § i de fall som handlar om att barn har det svårt i sin hemmiljö och där det finns risk för vård enligt 2 § LVU. Det finns tänkbara fördelar med en sådan utvidgning som skulle kunna gynna en mindre grupp barn, som ökad insyn i familjer med misstanke om att barn far illa och där barnet inte själv kan uttrycka ett hjälpbehov. Däremot tror vi inte att dessa fördelar överväger de risker som ett sådant förslag kan medföra.

Barnrättsbyrån instämmer i de risker som utredningen lyfter fram om att bristerna i hemmiljön riskerar att kvarstå eller till och med förvärras under den tid som en insats ges utifrån en utvidgning av 22 §. Vi instämmer också i den risk som lyfts fram kring att en placering kan komma att undvikas trots att det finns grund för detta, för att socialtjänsten hamnar i en situation där de vill avvakta och se hur en insats enligt förslaget faller ut. Barnrättsbyrån håller också med i bedömningen om att en förändring med tvingande

insatser till barn med problem i hemmiljön i praktiken medför att barn får bära ansvaret för vuxnas bekymmer.

Utöver de risker som utredningen tar fasta på kan Barnrättsbyrån också se ytterligare risker med en utvidgning av 22 §. De barn som vi arbetar tillsammans med vittnar många gånger om en socialtjänst som inte lyssnar när de försöker sätta ord på vad de upplever är svårt och vad de önskar för hjälp. Vår bedömning är att socialtjänsten behöver arbeta för att lyssna och stärka barn i större utsträckning än vad som redan görs. Barn har rätt att göras delaktiga i beslutsprocesser som rör dem själva, och ska också göras delaktiga i utformandet av stödinsatser. Vi vet från forskning (Heimer, M., Näsman, E. & Palme, J., 2017) att när barn görs delaktiga redan vid problembeskrivningen så blir också de insatser som utformas av socialtjänsten mer hjälpsamma. Att utvidga 22 § till att också omfatta brister i hemmiljön riskerar att ytterligare bidra till att barn upplever att de inte kan vända sig till socialtjänsten för stöd och hjälp. Detta ökar inte skyddet för dessa barn, vilket bör vara en förutsättning för att en lagändring ska bli aktuell. En risk som vi ser det är en ännu större tillitsproblematik mellan barn och socialtjänst.

Vägledning till socialtjänsten

Barnrättsbyrån tillstyrker Socialstyrelsens förslag att regeringen ger lämplig myndighet i uppdrag att ta fram vägledning till socialtjänsten. Det behövs vägledning och stöd i de praktiska svårigheter som kan komma att uppkomma, exempelvis hur barnet ska ta sig till och från insats om inte vårdnadshavare medverkar. Barnrättsbyrån vill även betona vikten av att följa upp barnets situation i hemmet efter att insatsen beviljats. Detta för att säkerställa att barnet inte blir utsatt på något sätt i hemmet med anledning av att barnet tagit emot en insats mot vårdnadshavarna vilja. I utredningen lyfts vikten av att socialtjänsten ska kunna säkerställa att ett barn som beviljats insats mot vårdnadshavares samtycke, inte ska uppleva en försvårad hemsituation.

Barnrättsbyrån instämmer även i utredningens bedömning om behov av vägledning om 6 kap 13a FB. Barnrättsbyrån kan vittna om att socialnämnden sällan tar ställning för barnet om det innebär att gå emot vårdnadshavare. Vi kan också se att det saknas kunskap och vägledning kring hur denna lagstiftning kan användas.

Rapporter

Rättighetsbärare eller problembärare? Barns rätt att komma till tals och socialtjänstens insatser (Heimer, M., Näsman, E. & Palme, J., Stiftelsen Allmänna huset / Uppsala universitet, 2017)

Barnrättsbyrån

Emma Wennerström
Barnombud Barnrättsbyrån
emma@barnrattsbyran.se

Malin Ramberg
Barnombud Barnrättsbyrån
malin@barnrattsbyran.se

Jenny Hedman
Barnombud Barnrättsbyrån
jenny@barnrattsbyran.se

